

- Петелке су ситне, усправне и показују различите хлоротичне шаре.

- Ово је најкарактеристичнији фолијарни симптом, јер су површине двије половине листова асиметрично ишаране жутом и зеленом бојом у супротности са симптомима недостатка хранљивих материја, који су симетрични.

- Старији листови често показују неправилне мрље између главних нерва. Нерви су често истакнути и жути.

- Обилно опадање листова прати присуство и развој обољења.

- Плодови су ситни, асиметрични и укошени, савијени у односу ви плода.

- У вријеме дозријевања плода, боја варира од зелене до жутонаранцасте.

1.2. Узорковање за лабораторијско тестирање

- Узимање узорка за лабораторијско тестирање треба да се врши истовремено са визуелним прегледима, у периоду вегетације.

- Одговарајући избор узорка је критичан за детекцију: свако стабло домаћина треба да буде подијељено на квадранте; сваки квадрант треба узорковати како би се добило укупно ~15 листова по стаблу да би се добило најмање ~1 g петелке и средњег режња са симптоматских или асимптоматских стабала.

- Приликом узорковања потребно је испоштовати принципе добре праксе за узорковање биља и биљних дијелова за лабораторијско тестирање (нпр. евиденција података о узроку на лицу мјеста узорковања, коришћење одговарајућег прибора и материјала за узорковање, дезинфекција прибора и алата итд.).

ПРИЛОГ 5.

Табела 1. Број визуелних прегледа и узорка за лабораторијско испитивање присуства *Candidatus Liberibacter solanacearum* у Републици Српској из сјеменских усјева кромпира, производних засада, пољопривредних газдинстава и на окућницама на којима се узгајају биљке домаћини

Подручје	Биљке домаћини	Број визуелних прегледа са узорковањем ради тестирања латентне инфекције
Република Српска		115
Укупно		115

Табела 2. Број визуелних прегледа и узорка за лабораторијско испитивање присуства групе *Candidatus Liberibacter spp.* на цитрусима (*Candidatus Liberibacter africanus*, *Candidatus Liberibacter americanus* и *Candidatus Liberibacter asiaticus*) у Републици Српској са мјеста производње садног материјала, производних засада, пољопривредних газдинстава и на окућницама на којима се узгајају биљке домаћини

Подручје	Биљке домаћини	Број визуелних прегледа са узорковањем ради тестирања латентне инфекције
Република Српска		15
Укупно		15

Табела 3. Број службених узорка биљака домаћина из увоза за лабораторијско испитивање присуства *Candidatus Liberibacter solanacearum*

Узорци	Број визуелних прегледа са узорковањем ради тестирања латентне инфекције
Увезене пошиљке биљака домаћина	5
Укупно	5

Табела 4. Укупан број визуелних прегледа са узорковањем за Програм посебног надзора над присуством *Candidatus Liberibacter spp.* на подручју Републике Српске у 2024. години

Мјесто надзора	Број визуелних прегледа са узорковањем за лабораторијско испитивање <i>Candidatus Liberibacter solanacearum</i>	Број визуелних прегледа са узорковањем за лабораторијско испитивање <i>Candidatus spp.</i> на цитрусима	Укупан број узорка
Сјеменски усјев кромпира, мјеста производње садног материјала, производни засади, пољопривредна газдинства и окућнице	115	15	130
Увоз	5	0	5
Укупно	120	15	135

935

На основу члана 31. став 1. Закона о заштити здравља биља у Републици Српској ("Службени гласник Републике Српске", број 25/09) и члана 76. став 2. Закона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23), министар пољопривреде, шумарства и водопривреде д о н о с и

ПРОГРАМ

**ПОСЕБНОГ НАДЗОРА НАД ПРИСУСТВОМ
КАРАНТИНСКИ ШТЕТНОГ ОРГАНИЗМА *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae* Takikawa et al. - ПРОУЗРОКОВАЧА
БАКТЕРИОЗНОГ РАКА *Actinidia spp.* НА ПОДРУЧЈУ
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ У 2024. ГОДИНИ**

Члан 1.

Овим програмом утврђују се мјере, рокови, начин спровођења мјера, субјекти који их спроводе, извори и начин

обезбјеђивања и коришћења средстава, подручје дјеловања, као и начин контроле спровођења мјера посебног надзора над присуством *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae* Takikawa et al. - проузроковача бактериозног рака *Actinidia spp.* на подручју Републике Српске у 2024. години.

Члан 2.

(1) Циљ овог програма је утврђивање присуства, односно одсуства карантински штетног организма *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae* - проузроковача бактериозног рака *Actinidia spp.* на пољопривредним газдинствима, у производним засадама и на окућницама.

(2) Једини домаћин овог патогена је киви (*Actinidia spp.*).

(3) Посебним надзором истражују се локалитети на којима се у Републици Српској узгаја киви ради одређивања статуса истраживаног подручја за наведени организам, те утврђивања могућих путања уласка или ширења у Републици Српској.

Члан 3.

(1) Посебан надзор ради детекције карантински штетног организма *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae* спроводи се на цијелој територији Републике Српске.

(2) Посебан надзор у производним засадима, на пољопривредним газдинствима и окућницама спроводи институције (у даљем тексту: овлашћене институције) које имају овлашћење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде (у даљем тексту: Министарство) за спровођење послова од јавног интереса у области дијагностике штетних организама и заштите здравља биља за штетни организам из става 1. овог члана.

(3) Овлашћена институција припрема информационе летке са стручним савјетима о начинима спречавања ширења и могућим мјерама контроле патогена и вектора.

(4) Програм посебног надзора подразумева мониторинг који се спроводи над присуством штетних организама (у даљем тексту: мониторинг).

(5) У случају детекције карантински штетног организма, Републичка управа за инспекцијске послове предузима све неопходне радње у складу са прописима којима је регулисана ова област.

Члан 4.

Одабир локација врши се на основу познавања биологије карантински штетног организма *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*, климатских услова за његов развој и географске дистрибуције и величине комерцијалних производних засада на којима се узгајају биљке домаћини.

Члан 5.

Подручја рада су производни засади, пољопривредна газдинства и окућнице на којима се узгаја киви, биљка домаћин *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*.

Члан 6.

Вријеме вршења надзора одређује се на основу животног циклуса штетног организма и фенологије биљке домаћина, а врши се у складу са међународно признатим и валидним дијагностичким методама.

Члан 7.

(1) Визуелни прегледи и узимање службених узорак врши се током сезоне раста биљке домаћина, када су симптоми видљиви.

(2) Визуелне прегледе и узимање службених узорак врше овлашћене институције, уз присуство запослених у Министарству који обављају послове пружања стручних услуга у пољопривреди, а који одређују локацију и засад за узимање узорак.

(3) Ток визуелног прегледа и начин узорковања наведен је у Прилогу 1. овог програма, који чини његов саставни дио.

(4) Мониторинг зависи од географског положаја и врши се:

1) у производним засадима *Actinidia* spp., придајући посебну пажњу биљкама поријеклом из Француске, Грчке, Италије, Словеније и Македоније, гдје је присутна ова бактерија,

2) на кивију који се узгаја на окућницама.

(5) Опис мјеста узимања узорак и GPS позиција, као и остали подаци, наводе се електронским путем у Записнику информационог система Етфарм, односно подинформационог система Фито-Гис (у даљем тексту: Фито-Гис).

Члан 8.

Укупан број узорак за визуелни преглед и лабораторијско испитивање присуства *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae* у производним засадима, пољопривредним газдинствима и на окућницама у Републици Српској, које врши овлашћена институција, прописан је у Табели 1. из Прилога 2. овог програма, који чини његов саставни дио, а детаљан приказ броја узорак биће дефинисан уговором о

условима за реализацију и коришћење средстава за финансирање програма из области заштите здравља биља.

Члан 9.

(1) Лабораторијска испитивања узорак врше се у складу са међународно признатим и валидним дијагностичким методама EPPO Standard - Diagnostics 7/120 (2): *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*, EPPO Bulletin (2021) 51:549–567.

(2) Лабораторијски извјештаји, осим резултата анализа, садрже и методе по којима је вршена детекција.

Члан 10.

(1) Локације узорковања и визуелних прегледа уносе се у Фито-Гис.

(2) Према резултатима спровођења овог програма и извјештаја из лабораторија омогућава се потпун преглед локација узорковања, те локација са негативним и позитивним узорцима унутар Фито-Гис-а.

Члан 11.

(1) Рок за узимање узорак из производних засада, пољопривредних газдинстава и окућница, те достављање узорак овлашћеној лабораторији ради лабораторијских анализа јесте 1. децембар 2024. године.

(2) Резултати овог програма воде се и достављају електронским путем Министарству, користећи Фито-Гис, до 10. децембра 2024. године.

(3) Овлашћене институције благовремено извјештавају Министарство о посебним догађајима током спровођења овог програма, а посебно о свим случајевима откривања штетног организма који је предмет посебног надзора.

Члан 12.

Спровођење овог програма финансира се из буџета Републике Српске на основу Правилника о условима и начину остваривања новчаних подстицаја за развој пољопривреде и села у 2024. години – право на подстицајна средства за финансирање програма из области заштите здравља биља.

Члан 13.

Ступањем на снагу овог програма престаје да важи Програм посебног надзора над присуством карантински штетног организма *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae* – проузроковача бактериозног рака *Actinidia* spp. на подручју Републике Српске у 2023. години (“Службени гласник Републике Српске”, број 27/23).

Члан 14.

Овај програм ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у “Службеном гласнику Републике Српске”.

Број: 12.03.3-330-632/24

15. марта 2024. године

Бањалука

Министар,
Др Саво Минић, с.р.

ПРИЛОГ 1.

Ток визуелног прегледа и начин узорковања

1.1. Визуелни прегледи

Визуелни прегледи спровode се у близини мјеста производње током периода вегетације са оптималним периодом током раног прољећа, лета, јесени или топлијих зимских дана. Приликом визуелног прегледа потребно је обратити пажњу на следеће симптоме:

– на стаблу и гранама током раног прољећа, јесени или топлијих зимских дана долази до појаве карактеристичних симптома у виду црвенкастих лезија или рак-рана, испод којих ткиво поприма смеђу боју и постаје некротично, а захваћени дрвенасти дијелови биљке изгледају “стакласто” и влажно. На таквим раковинама или лезијама често се ствара смоласти ексудат црвене боје код кивија зеленога плода (*A. deliciosa*), а на кивију жутога плода (*A. chinensis*) може бити црвенкаст или бјеличаст. У прољеће на мањим лезијама такође могу бити видљиве црвене или бјеличасте капљице ексудата;

– на листовима се појављују ситне полигоналне пјеге, најчешће окружене хлоротичним рубом или прстеном, а током прољећа се повећавају и спајају;

– након избијања изданака у прољеће на зараженим биљкама долази до увенућа, а испод коре очљиве су смеђе до црвенкасте некрозе. На зараженим изданцима који вену листови попримају смеђу или сиву боју, суше се и увијају;

– заражени цвјетни пупољци попримају смеђу боју и суше се, а у периодима високе влажности ваздуха на њима се могу појавити бјеличасте капљице (ексудат);

– на зараженим цвјетовима чашнице или латице такође попримају смеђу боју, након чега се цвјетови суше;

– током касног прољећа или лета заражене биљке се препознају по увелим изданцима са сувим, увијеним листовима. Ако је до увенућа изданака дошло након заматања плодова, на таквим се биљкама могу видјети смежурани плодови;

– услед заразе може доћи и до сушења читаве биљке.

1.2. Узорковање за лабораторијско тестирање

– Узимање узорака за лабораторијско тестирање потребно је вршити истовремено са визуелним прегледима, у периоду вегетације.

– Узорковање симптоматичних биљака врши се у периоду испољавања симптома, од почетка прољећа, лета, јесени или топлијих зимских дана.

– Пожељно би било да се узорци са симптомима за лабораторијско тестирање на присуство проузроковача бактеријског рака састоје од изданака (са видним лезијама и рак-ранама), листова (са ситним полигоналним пјегама, најчешће окружен хлоротичним рубом или прстеном) и плодова (смежурани плодови).

– Узорак треба да се састоји од репрезентативних изданака са јасно испољеним симптомима на узоркованој биљци. Препоручено је да се узорковање изврши са једне симптоматичне биљке или, уколико није могуће, са више симптоматичних биљака.

– Узорак треба да обухвати од 10 cm до 40 cm здравог ткива које се налази испод зараженог ткива, као и око 10 cm зараженог ткива. Узорке спаковати у пластичну врећницу да би се спријечило исушивање и обиљежити на одговарајући начин. Узорци треба да буду обрађени што је прије могуће, а прије анализе узорци се чувају при температури од 4 °C до 8 °C. Након анализе узорци се могу чувати у фрижидеру до двије седмице, у случају потребе за додатним тестирањем.

– Код асимптоматичних биљака узорак се састоји од изданака дужине око 10 cm до 40 cm. Узорке спаковати у пластичну врећницу и обиљежити на одговарајући начин.

– Приликом узорковања потребно је испратити принципе добре праксе за узорковање биља и биљних дијелова за лабораторијско тестирање (нпр. евиденција података о узроку на лицу мјеста узорковања, коришћење одговарајућег прибора и материјала за узорковање, дезинфекција прибора и алата итд.).

ПРИЛОГ 2.

Табела 1. Укупан број узорака за визуелни преглед и лабораторијско испитивање присуства *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae* у производним засадима, пољопривредним газдинствима и на окућницама у Републици Српској

Подручје	Број визуелних прегледа са узорковањем за лабораторијско испитивање
Република Српска	15
Укупно	15

936

На основу члана 31. став 1. Закона о заштити здравља биља у Републици Српској ("Службени гласник Републике Српске", број 25/09) и члана 76. став 2. Закона о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 115/18, 111/21, 15/22, 56/22, 132/22 и 90/23), министар пољопривреде, шумарства и водопривреде д о н о с и

ПРОГРАМ

ПОСЕБНОГ НАДЗОРА НАД ПРИСУСТВОМ ВИРУСА НА *Rubus* spp. У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ У 2024. ГОДИНИ

Члан 1.

Овим програмом утврђују се мјере, рокови, начин спровођења мјера, субјекти који их спроводе, извори и начин обезбјеђивања и коришћења средстава, као и начин контроле спровођења мјера посебног надзора над присуством вируса на *Rubus* spp. на подручју Републике Српске у 2024. години.

Члан 2.

Циљ овог програма јесте утврђивање присуства, односно одсуства вируса на *Rubus* spp. у Републици Српској.

Члан 3.

(1) Посебан надзор ради детекције вируса на *Rubus* spp. спроводи се на граници и на цијелој територији Републике Српске.

(2) Подручја рада су мјеста уласка у Републику Српску, регистровани расадници биљака домаћина, биљке у промету, као и производни засади биљака домаћина.

(3) Посебан надзор и мјере надзора на граници, у промету и у регистрованим расадницима спроводи Републичка управа за инспекцијске послове (у даљем тексту: Инспекторат).

(4) Овлашћене институције које имају овлашћење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске (у даљем тексту: Министарство) за спровођење послова од јавног интереса у области дијагностике штетних организама и заштите здравља биља за штетни организам из става 1. овог члана спроводе посебан надзор у производним засадима биљака домаћина.

(5) Овлашћена институција припрема информационе летке са стручним савјетима о начинима спречавања ширења и могућим мјерама контроле патогена и вектора.

(6) Програм посебног надзора подразумијева мониторинг који се спроводи над присуством штетних организама (у даљем тексту: мониторинг).

(7) Увозне пошиљке које су обухваћене мониторингом не задржавају се на граничном прелазу и за њих фитосанитарни инспектор издаје рјешење о забрани промета до добијања резултата лабораторијских анализа.

(8) У случају детекције карантинског штетног организма, Инспекторат предузима све неопходне радње у складу са прописима којима је регулисана ова област.

Члан 4.

(1) Програмом посебног надзора обухваћене су малина (*Rubus idaeus* L.) и купина (*Rubus occidentalis* L.) као најзначајније биљке домаћини вируса: Cherry leaf roll virus – вирус увијености листа трешње (CLRV, род *Nepovirus*, фамилија *Secoviridae*), Tomato ringspot virus – вирус прстенасте пјегавости парадајза (ToRV, род *Nepovirus*, фамилија *Secoviridae*), Tobacco ring spot virus – вирус прстенасте пјегавости дувана (TRSV, род *Nepovirus*, фамилија *Secoviridae*), Arabis mosaic virus – вирус мозаика гушарке (ArMV, род *Nepovirus*, фамилија *Secoviridae*), Apple mosaic virus – вирус мозаика јабуке (ApMV, род *Iarvirus*, фамилија *Bromoviridae*), Raspberry bushy dwarf virus – вирус жбунасте кржљавости малине (RBDV, род *Idaeovirus*).

(2) Сви наведени вируси преносе се зараженим сјеменом и поленом, док нематодe из рода *Xiphinema* и *Longidorus* учествују додатно у преношењу вируса из рода *Nepovirus*.

Члан 5.

(1) Визуелне прегледе и узимање службених узорака у производним засадима главних домаћина врше овлашћене институције уз присуство запослених у Министарству, који обављају послове пружања стручних услуга у пољопривреди, а који одређују локацију и засад за узимање узорака.

(2) Визуелне прегледе и узимање службених узорака за лабораторијско тестирање матичних стабала из регистрованих засада, биљака у промету и садног материјала из увоза спроводи Инспекторат.

(3) Лабораторијске анализе свих службених узорака на присуство вируса овог програма врше овлашћене институције.

Члан 6.

Одабир локација за спровођење овог програма врши се на основу биологије штетних вируса и вектора, климатских услова за њихов развој, географске дистрибуције и величи-